

KARTA EWIDENCYJNA ZABYTKU NIERUCHOMEGO NIEWPISANEGO DO REJESTRU ZABYTKÓW

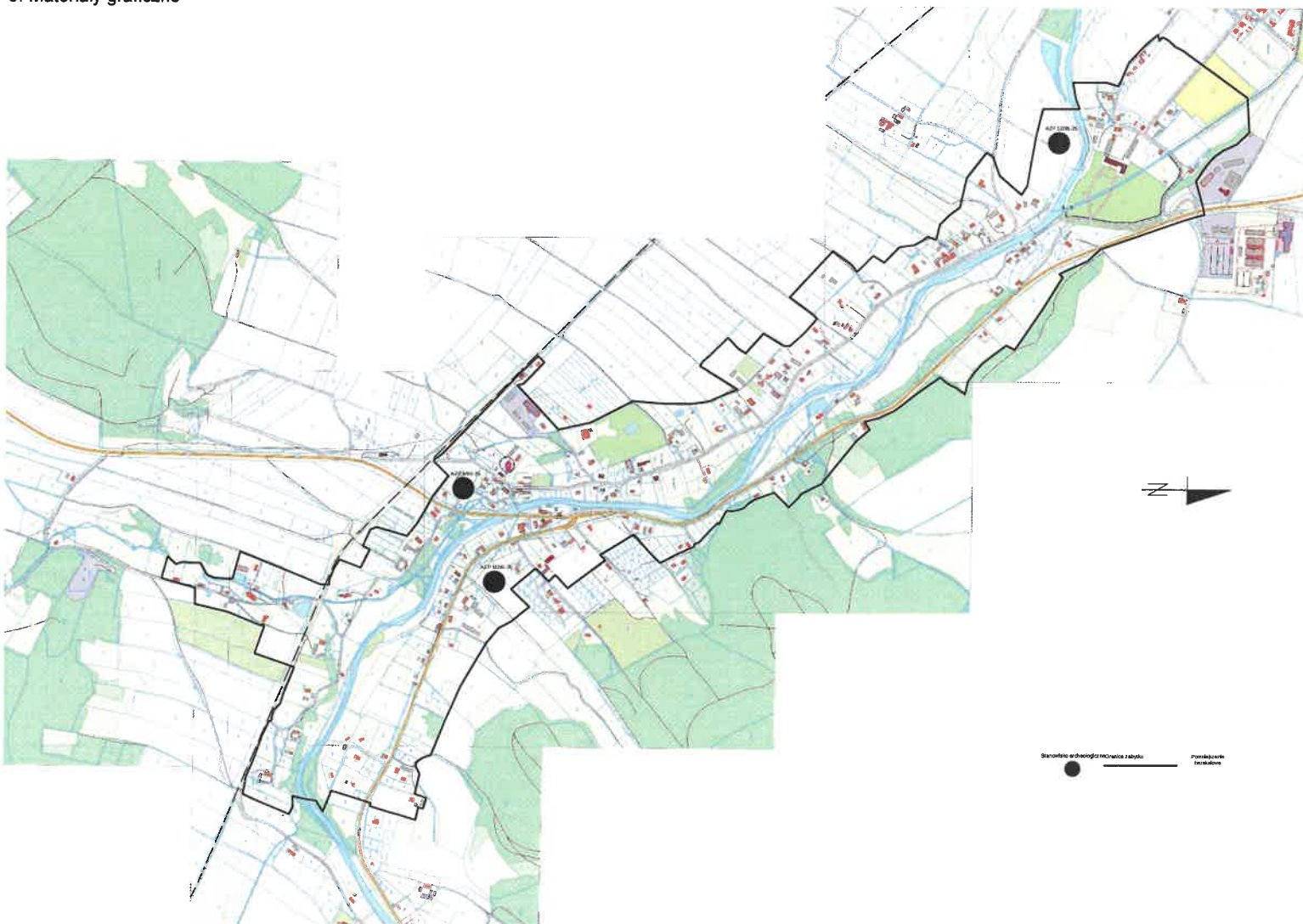
1. Nazwa
**HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI ŻELAZNO
WRAZ Z TERENEM, NA KTÓRYM ZNAJDUJE SIĘ ZNACZNA
ILOŚĆ ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH**

2. Czas powstania
XIII/XIV w. - k. XVIII w. - poł. XIX w.

3. Miejscowość
ŻELAZNO

9. Materiały graficzne

4. Adres (ulica, nr posesji)
UKŁAD RURALISTYCZNY

5. Przynależność administracyjna
województwo: **DOLNOŚLĄSKIE**

powiat: **KŁODZKI**

gmina: **KŁODZKO**

6. Współrzędne geograficzne
50° 22' 17.836" N 16° 40' 22.776" E

7. Użytkowanie obecne
MIESZKALNE
ROLNICZE

8. Stan zachowania

4

10. Istniejące zagrożenia, najpilniejsze postulaty konserwatorskie

NAZWY: Eyserzdorff, Hysinrici villa, Ysenrichsdorff, Isenrichdorf, Ysinricivilla, Eisinrichsdorf, Isenrichdorf, Ysynrichsdorf, Eyzenrichdorf, Iserichsdorf, Eysirdsdorf, Eisersdorf

HISTORIA: Żelazno jest uznawane za jedną z najstarszych wsi na ziemi Kłodzkiej. Domniemywa się, że powstało jeszcze w okresie przedkolacyjnym, przed połową XIII w. i jest usytuowana na dawnym szklaku handlowym prowadzącym z Kłodzka do Nysy i Krakowa. Po 1300 r. istniał już tutaj kościół, choć przed długi czas podlegał pod parafię w nieodległych Krosnowicach. Pomimo podziałów między kilku właścicieli którzy często się zmieniali wieś rozwijała się bardzo dobrze, a mieszkańcy trudnili się głównie rolnictwem. Po 1742 r. Żelazno, wraz z całym Hrabstwem Kłodzkim, przeszło pod panowanie pruskie. Około 1787 r. we wsi znajdowało się na 143 budynki i były tu między innymi kościół, folwarki, 2 dwory, młyn wodny i 2 wapienniki. Pod koniec XVIII w. w dolnej części wsi A. Hoffmann wznosił okazały pałac otoczony rozległym parkiem. Dzięki bardzo szybkiemu rozwojowi w połowie XIX w., Żelazno było uznawane za jedną z największych wsi w okolicy - mieszkańcy zajmowali się nie tylko rolnictwem, ale również pracowali w zakładach przemysłowe w Krosnowicach; ponadto działały tu również piece do wypalania wapna oraz kamieniołom. Dużym impulsem do rozwoju było doprowadzenie do wsi w 1897 r. linii kolejowej wraz z budową tu stacji. Dzięki temu wieś była chętnie odwiedzana przez turystów i stanowiła punkt wyjścia wycieczek na okoliczne wzgórza. Po zmianach ludnościowych w 1945 r. osada zachowało swój charakter wsi głównie rolniczej.

Żelazno to wieś o układzie wsi łańcuchówki, której zabudowa ciągnie się wzdłuż rzeki Biała Łądecka oraz potoku Piotrówka. Historyczny układ ruralistyczny, choć poprzez wieki uległ rozwojowi i rozrostowi, jest zachowany i widoczny na mapach oraz w terenie. Zabudowę stanowią budynki mieszkalne i gospodarcze murowane, typowe dla budownictwa ziemi kłodzkiej.

Stanowiska archeologiczne: AZP 8/95-25 (wieża rycerska, XIV w.); AZP 11/95-25 (śląd osadnictwa, średniowiecze); AZP 12/95-25 (śląd osadnictwa, średniowiecze).

Istniejące zagrożenia, postulaty konserwatorskie, źródła i literatura – załącznik do karty ewidencyjnej nr 1.

11. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

12. Opracowanie karty ewidencyjnej (autor, data i podpis)

02 sierpnia 2024 r.
Jędrzej Sochocki-Musiał

1. Miejscowość	ŻELAZNO	5. Nazwa zabytku (jak w karcie), adres	6. Zawartość załącznika
2. Gmina	KŁODZKO	HISTORYCZNY UKŁAD RURALISTYCZNY WSI ŻELAZNO WRAZ Z TERENEM NA KTÓRYM ZNAJDUJE SIĘ ZNACZNA ILOŚĆ ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH	ISTNIEJĄCE ZAGROŻENIA POSTULATY KONSERWATORSKIE ŹRÓDŁA I LITERATURA
3. Powiat	KŁODZKI		
4. Województwo	DOLNOŚLĄSKIE		

ISTNIEJĄCE ZAGROŻENIA:

- a) zatracenie historycznie ukształtowanego układu ruralistycznego wsi
- b) przebudowa i niezgodne z doktryną konserwatorską prace remontowe historycznej zabytkowej zabudowy
- c) utrata historycznie ukształtowanego krajobrazu kulturowego spowodowane ahistoryczną i niekontrolowaną budową nowych obiektów mieszkalnych
- d) zniszczenie, destrukcja (a co za tym idzie utrata wartości) i wtórna parcelacja zachowanych zespołów: pałacowego wraz z parkiem oraz pałacowego wraz z parkiem i folwarkiem

POSTULATY KONSERWATORSKIE:

- a) zachowanie historycznej dominanty w krajobrazie jaką jest kościół parafialny oraz średniowieczna wieża rycerska
- b) prace remontowe, konserwatorskie i rewitalizacja zespołów pałacowych
- c) prace remontowe, konserwatorskie i rewitalizacja wieży rycerskiej
- d) zachowanie historycznych parceli – przede wszystkim w granicach dawnych dóbr, zespołów pałacowych i folwarków
- e) rozbudowa wsi z poszanowaniem historycznego ukształtowanego układu ruralistycznego
- f) zakaz nadmiernego zwiększania intensywności zabudowy oraz zakaz zabudowy terenów historycznie niezabudowanych
- g) budowa nowych obiektów z zastosowaniem materiałów występujących w budownictwie lokalnym oraz z zachowaniem cech charakterystycznych dla Kotliny Kłodzkiej
- h) prace remontowe i modernizacyjne przy historycznej zabudowie mieszkalnej i gospodarczej należy prowadzić z zachowaniem i poszanowaniem oryginalnej substancji zabytkowej
- i) zachowanie i uzupełnienie historycznie ukształtowanych założeń zieleni
- j) prace przy obiektach zabytkowych należy prowadzić w uzgodnieniu ze służbami konserwatorskimi
- k) prace ziemne w obrębie stanowisk archeologicznych wymagają prowadzenia badań archeologicznych

ŹRÓDŁA I LITERATURA

Brygier W., Dudziak T., Chomiak I., Ziemia Kłodzka, Pruszków 2018.
 Dehio-Handbuch der Kunstdenkmäler in Polen Schlesien, Berlin 2005.
 Herzig A., Ruchniewicz M., Dzieje Ziemi Kłodzkiej, Wrocław–Hamburg 2006.
 M. Perzyński, Gminy Kłodzko skarby i osobliwości. Przewodnik dla dociekliwych, Wrocław 2002.
 Słownik geografii turystycznej Sudetów, T. 15: Kotlina Kłodzka i Rów Górnej Nysy, Wrocław 1994.

Kartografia

Messtischblatt Ullersdorf 5666, ok. 1938 r.

Opracowanie załącznika:
(data i podpis)

02 sierpnia 2024 r.
Jędrzej Sochocki-Musiał

